

İsmâil, Yahyâ, Mûsâ, Yûsuf ve Muhammed adlarında on oğlu ve altı kızı olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, XII, 266-267; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 224-278; Makrîzî, *el-Hıta*, II, 240; a.m.f., *es-Sülûk*, II/3, s. 546, 551, 744, 745, 762, 841, 843, 844, 847, 856, 862, 905, 930; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 38-40; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, X, 178-338; a.m.f., *el-Menhelü's-şâfi*, V, 125-132; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, I, 519; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 233-234; G. Wiet, *Cairo: City of Art and Commerce* (trc. S. Feiler), Norman- Oklahama 1964, s. 138 vd.; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 80-81; Kâzım Yaşar Koprıman, "Memlükler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, VI, 493-495; İsmail Yiğit, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlükler*, İstanbul 1991, VII, 86-89; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidi'l-eşeriyye*, Kahire 1993, I, 135-181; K. V. Zetterstéen, "Nâsir", *IA*, IX, 90-91; J. Wansbrough, "Hasan", *EP*² (İng.), III, 239-240; J. M. Rogers, "Kâhira", a.e., IV, 431-432; P. M. Holt, "Nâsir Hasan", a.e., VII, 992-993.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

HASAN NİZÂMÎ

(حسن نظامی)

Sadrüddîn Hasen b. Nizâmî-i Arûzî
(ö. 626/1229 [?])

Tâcü'l-me'âşir adlı
eseriyle meşhur olan tarihçi.

VI. (XII). yüzyılın sonlarında Nişâbur'da doğdu. Babası, İran edebiyatının tanınmış simalarından Nizâmî-i Arûzî'dir. Hasan Nizâmî, şeyhi Muhammed Kûffî'nin tavsiyesiyle Gurlu Muizzüddin Muhammed b. Sâm'ın hâkimiyetindeki Gazne'ye gitti. Burada bir süre kaldıktan sonra rahatsızlığı sebebiyle Kutbüddin Aybeg'in ele geçirdiği Delhi'ye göç etti. Delhi'de Sadr-ı Alâ Şerefülmülk ile tanıştı ve onun himayesine girip saraya intisap etti. Kutbüddin Aybeg'in bazı seferlerine katıldı. Aybeg'den sonra İltutmış'ın da ilgisini çekti ve himayesine mazhar oldu. Saraya yakınlığı, fetihlere katılan kumandan ve askerlerle temasları, yazmakta olduğu tarih kitabı için ona önemli malzeme sağlamıştır. Hasan Nizâmî'nin ne zaman ve nerede vefat ettiği bilinmemektedir. 614'te (1217) öldüğünü ileri sürenler bulunduğu gibi, eserinde Abbâsî halifesi tarafından Şemseddin İltutmış'a gönderilen elçilik heyetine dair mâlumat vermesine dayanarak 626'da (1229) vefat ettiğini söyleyenler de vardır.

Hasan Nizâmî'nin 602 (1206) yılında, saraydaki dostlarının teşvikiyle Sultan

Muizzüddin Muhammed ve Kutbüddin Aybeg'in başarılarını anlatmak üzere yazmaya başladığı *Tâcü'l-me'âşir fi't-târîh* (*Tâcü'l-me'âşir fi ahvâli mülûki'l-Hind*) adlı Farsça eseri oldukça ağıdalı bir dille kaleme alınmıştır. Müellif eseri önce Arapça olarak yazmaya karar vermiş, ancak Hindistan'da Farsça daha yaygın olduğundan bu dili tercih etmiştir. Eser Delhi Sultanlığı'nın ilk resmî tarihidir; Muizzüddin'in Ecmîr'i fethiyle (588/1192) başlar ve Nâsirüddin Muhammed'in Lahor valiliğine tayiniyle (614/1217) sona erer. Ancak British Museum'daki nüsha (Or. nr. 2047) 626 (1229) yılına kadar gelmektedir. Üç Delhi sultanının, Muizzüddin Muhammed b. Sâm (1192-1206), Kutbüddin Aybeg (1206-1210) ve Şemseddin İltutmış'ın (1210-1235) devriyle ilgili bilgi ihtiva eden eser Muizzüddin'in himayesinde yazılmaya başlanmış, onun ölümünden sonra Aybeg'in himayesinde yazımı sürdürülmüştür. Eser, özellikle Aybeg hakkında başka kaynaklarda bulunmayan önemli bilgiler ihtiva eder.

Tâcü'l-me'âşir, dönemin sosyal ve kültürel hayatı üzerinde durmakta, bilhassa günlük hayatta kullanılan her çeşit malzeme ve aletle ilgili olarak verdiği bilgiler XIII. yüzyılda Hindistan'ın içinde bulunduğu şartları ortaya koymaktadır. Eser bir bütün olarak ele alındığı takdirde bir tarih kitabı değil askerî seferleri ihtiva eden bir "fetihnâme" olarak değer-

lendirilebilir. Hasan Nizâmî olayları yazarken objektif kalamamışsa da eseri Hindistan ve Afganistan tarihi açısından önemli bir kaynaktır. Berenî, *Tâcü'l-me'âşir*i Delhi tarihi hakkında yazılmış en güvenilir eserler arasında zikreder.

Tâcü'l-me'âşir'in British Museum (Or. nr. 2047), Süleymaniye (Ayasofya nr. 2991; Fâtih, nr. 4204) ve Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 2637) kütüphanelerinde çeşitli nüshaları bulunmaktadır. H. M. Elliot ile J. Dowson eseri özet halinde İngilizce'ye çevirmişlerdir ("Taju'l-Maasir of Hasan Nizami", *The History of India*, II, 204-243).

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Nizâmî, *Tâcü'l-me'âşir*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4204; Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî* (nşr. Seyyid Ahmed Han), Kalküta 1862, s. 14; "The Taj-ul-Maathir: Its Historical Aspect", *Proceedings of the Idara-i Maarif-i Islamia Second Session Held at Lahore: 10th, 11th and 12th April 1936*, Lahore 1938, s. 69-87; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 493-495; Mohibul Hasan, *Historians of Medieval India*, New Delhi 1968, s. 169; S. B. P. Nigam, *Nobility under the Sultans of Delhi A D 1206-1398*, Delhi 1968, s. 11-12; K. A. Nizami, *On History and Historians of Medieval India*, New Delhi 1983, s. 55-70; H. M. Elliot - J. Dowson, *The History of India*, Delhi 1990, II, 204-243; Hasan Askari, "Taj al-Ma'athir of Hasan Nizami", *Patna University Journal*, XVIII/3, Patna 1963, s. 49 vd.; E. Berthels, "Nizâmî", *EP*² (İng.), VIII, 81; I. H. Siddiqui, "Hasan Nizâmî", *EP*² (İng.), s. 359-360.

ENVER KONUKÇU

Hasan Nizâmî'nin *Tâcü'l-me'âşir* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2991)

